

Деякі аспекти тлумачення поняття лікарської помилки

*Сай Л. М., студентка групи Ю-05 юридичного факультету СумДУ
Науковий керівник - Солонар А. В., асистент кафедри права СумДУ*

Охорона здоров'я є однією з найважливіших галузей соціальної сфери України, що нараховує тисячі медичних установ. Праця медичних працівників безпосередньо пов'язана з реалізацією конституційного права людини і громадянина на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування. Ефективна організація праці медичних працівників є одним з основних факторів, що забезпечують суспільне та особисте здоров'я і, як наслідок, обумовлює соціальну стабільність у суспільстві.

Більшість пацієнтів вважають, що медичний працівник повинен відповідати за свої помилки у будь-якому випадку, оскільки життя та здоров'я – найцінніші блага людини. Справді, ці блага перебувають під захистом не тільки моральних норм, а й норм законодавства, зокрема, Конституції, Цивільного та Кримінального кодексів України. Проте моральна та правова оцінка дій лікаря на практиці не завжди збігаються. Незважаючи на наявність шкоди здоров'ю, передбачені законом каральні санкції можуть бути застосовані не в усіх випадках [2, с. 94].

В основі діяльності будь-якого лікаря лежать три складові: професійна підготовка, професійна етика і професійне законодавство. Але часто різні чинники, чи то суб'єктивного, чи об'єктивного характеру призводять до певного порушення, яке не рідко має непередбачувані наслідки. Таке порушення суперечить вищезазначеним складовим діяльності медичного працівника, але не є діянням, переслідуючим кримінальним законом, і називається медичною (лікарською) помилкою.

Вважається, що термін «лікарська помилка» вперше застосував видатний російський хірург М.І. Пирогов, який приділяв велике значення аналізу помилок медичних працівників. Далі термін став широко вживаним не тільки серед медичних працівників, а й правознавців [1, с. 225]. Така категорія як «лікарська помилка» відсутня у законодавстві України, тому медики вважають її суто медичним терміном [4], і дійсно під час винесення рішення суд оперує такими поняттями як “вина відсутня”, “завдано матеріальної чи моральної шкоди”, а між тим всі ці поняття формулюються суддею лише після встановлення наявності або відсутності лікарської помилки чи нещасного випадку, що визначають на судово-медичній експертизі.

Варто відзначити, що законодавці інших держав використовують дане поняття, так, наприклад, у п.7 ст. 63 Основ законодавства РФ про охорону здоров'я громадян передбачено страхування професійної помилки, у результаті якої заподіяна шкода або збиток здоров'ю громадянина, не пов'язаний з недбалістю або халатним виконанням ними професійних обов'язків [7, с. 119].

Дефініцію цього поняття не можна знайти у жодному з нормативних актів чинного законодавства (були лише згадування в одному з проектів Закону України «Про права пацієнтів» та деяких інших законопроектів). Також законодавством однозначно не визначено яким чином кваліфікувати помилкові дії медичних працівників. Тому у правовій практиці у випадку встановлення помилковості дій медичного персоналу фактично вирішуються два питання: про наявність (або відсутність) вини у діях медичного працівника, який припустився помилки, та про можливість юридичної відповідальності за такий недолік медичної діяльності. Причому для правильної правової кваліфікації важливе значення має обґрунтування можливості застосування тієї чи іншої правової каральної (компенсаційної) санкції [2, с. 94].

Взагалі, медичну помилку можна розглядати в двох аспектах: в медичному та правовому. Враховуючи інтерес медичних працівників в тому, що їх помилки мають бути неосудними, вони стверджують, що помилки в медичній практиці найчастіше виникають через складність функціонування організму людини та неконтрольованість патології, на яку впливає лікування.

Таким чином, традиційна для медиків думка зрозуміла: медична помилка – це випадковий збіг обставин або наслідок недосконалості медичної науки та техніки. Вона не є результатом халатного, безвідповідального ставлення лікаря до своїх обов'язків, нецтва чи злочинної дії. Тобто при такій помилці вина медичного працівника відсутня, як і склад правопорушення, а тому притягнення до правової (цивільної чи іншої) відповідальності бути не може.

Інша сторона, тобто більшість практиків та теоретиків права займають іншу, категорично

звинувачувальну позицію і наполягають на тому, що у таких випадках у діях медичних працівників обов'язково наявна вина. Проте й серед них немає єдиної точки зору щодо кваліфікації медичної помилки. В одних випадках помилкою вважають винне діяння медичних працівників, що спричинило заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта, а в інших – випадкове невинне заподіяння шкоди. Іноді таку помилку ще розглядають як обставину, що пом'якшує відповідальність лікаря.

Причинами медичних помилок вважають недбалість та низький рівень кваліфікації медперсоналу, а також безкарність медпрацівників. Адже право на компенсацію фактично не забезпечено в Україні. Хоча в чинному кримінальному законодавстві достатньо статей, які передбачають покарання лікарів (ст.ст. 131, 132, 139, 140, 141, 142, 145 КК України). Однак їх застосування за неналежне виконання професійних обов'язків медичних працівників можливе лише при настанні небезпечних для життя і здоров'я пацієнта наслідків: у випадках спричинення смерті; спричинення тяжкої шкоди здоров'ю, зараження ВІЛ-інфекцією або іншою невиліковною хворобою і розголошення відомостей. Проте такі справи, якщо і порушуються, то вони досить рідко потрапляють до суду і ще рідше закінчуються обвинувальним вироком. Це спричинено тим, що після настання смертельного випадку у лікарні причини смерті пацієнта розслідує спеціальна комісія, яка складається з лікарів того ж самого медичного закладу.

Особливістю лікарської помилки є неможливість для лікаря будь-якої спеціальності її передбачити, а надалі запобігти наслідкам. У практиці юристів і медичних працівників до лікарських помилок відносять незлочинну оману лікаря в його професійній діяльності, якщо при цьому виключається недбалість, несумлінність, недбалість, самовпевненість, байдужість [5].

Розглядаючи проблему лікарських помилок, треба виділити деякі основні положення: 1) у світі не існує загальноприйнятого визначення лікарської помилки; 2) кримінальні кодекси жодної держави не містять даного визначення; 3) юридично найбільш відповідальним моментом є диференціація помилки від елементарного неуцтва, недбалості, злочину; 4) у медицині є фактор випадковості, який буває важко прогнозувати і який може обумовити непередбачені наслідки; 5) проблему лікарських помилок не можна зводити тільки до питань діагностики й лікування; 6) у світі не існує держави, лікарі якої не допускають помилок [6]. Теоретично, за кожен випадок незадовільного лікування, можна залучати лікаря до відповідальності.

В. Рудий зазначає, що всі лікарі в державних лікарнях і поліклініках – наймані робітники й, по ідеї, відповідальність за їхні помилки й за той збиток, що вони нанесли здоров'ю пацієнта, повинна нести медична установа. Однак стягнути плату з установи, у якому працює лікар, дуже важко. Переважна більшість лікарень мають статус бюджетної установи, утримуються за рахунок засобів державного або місцевого бюджетів, яких не завжди вистачає навіть на те, щоб виплачувати зарплату медикам [8]. Важливими є підстави визнання відсутності провини «здійснювача шкоди», що спричиняє відсутність складу злочину. Лікар у таких випадках звільняється від адміністративної й кримінальної відповідальності [9, с. 100]. Але це питання усе ще залишається спірним. Так, лікувальна установа визнається винною, якщо встановлено вину її працівників у заподіянні шкоди здоров'ю пацієнта.

Отже можна зробити висновок, що лікарська помилка з погляду права – це безвинне заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта у зв'язку із проведенням лікувальних, діагностичних і профілактичних заходів. Тому медичну помилку можна вважати найбільш суперечливим явищем медичної практики, що вимагає свого тлумачення як у теоретичному, так й у практичному значенні, а також юридичного закріплення. При цьому, поки не буде знайдено розумного компромісу між медиками та законодавцями, доти і порушуватимуться права громадян на здоров'я і навіть життя.

Література:

1. Антонов С. В. Лікарська помилка як особливий критерій при встановленні вини медичних працівників у цивільно-правовому делікті / С. В. Антонов // Держава і право. – 2002. – Вип. 18. – С. 224–229.
2. Антонов С. В. Медична помилка: юридичний аспект / С. В. Антонов // Мистецтво лікування. – 2008. – № 10 (56) . – С. 94-96.

3. Акопов В.И. Право в медицине / В. И. Акопов, Е. Н. Маслов. – М.: Книга-сервис, 2002. – 352 с.
4. Громов А.П. Закон на страже здоров'я / А. П. Громов. – М.: Знання, 1976. – 96 с.
5. Эльштейн Н.В. Медицинская этика и современность. / Н.В. Эльштейн // Клиническая медицина. – 2000. – Т.78, № 11 – С. 14-18.
6. Эльштейн Н.В. Современный взгляд на врачебные ошибки. / Н.В. Эльштейн // Терапевт. – 2005. – № 8. – С. 88-92.
7. Заварза Т. В. Специфіка юридичної відповідальності медичних працівників / Т. В. Заварза [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_119.pdf.
8. Зальмуниін Ю.С. Врачебные ошибки и ответственность врачей (по материалам Ленинградской судебно-медицинской экспертизы): автореф. дис. на получение науч. степени канд. мед. наук / Ю.С. Зальмуниін. – Л., 1959. – 29 с.
9. Савченко В.О. Правова відповідальність за медичну помилку / В.О. Савченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2009. – № 879. Сер.: Медицина. – Вип. 18. – С. 97 – 101.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми: СумДУ, 2013. — С. 191-193.